

Nogle Oplysninger om Sandager Næs og dets Beboere.

Et Stykke Hjemstavns historie

ved *Rasmus Jørgen Jensen.*

I længst svundne Tider har der uden Tvivl kun været én Beboelse paa Næs, hvoraf den nuværende Gaard *Matr. Nr. 1* er fremstaaet. Indtil omkring Aar 1860 fandtes der Vest for nævnte Gaard en saavel i Omfang som Højde meget stor Jordhøj, omgiven i en Halvkreds mod Vest af en Vold og uden for denne igen af en sideløbende Grav. Paa Højen har sandsynligvis staaet en Vikingeborg, opført af Træstammer (Bjælkehus) til Bolig for én af Oldtidens saakaldte Søkonger eller Næskonger, godt gemt bag de store Skove, som sikkert den Gang har dækket det meste af den nærmeste Egn, og hvoraf den nuværende Skov ved Gaarden nok er en Levning. Til Borgens Forsvar har de nævnte Volde og Grave mod Sydvest, Vest og Nordvest tjent, medens Omgivelserne mod Syd og Øst den Gang rimeligvis har været et ufremkommeligt Morads, eller maaske Stranden har gaaet helt derop, hvad den endnu kan ved Højvande. Ved Stormfloden d. 13. Novbr. 1872 løb Vandet endog sammen fra Syd og Nord i Dalstrøget, som gaar tværs over Næs, og hvori Gaardene *Matr. Nr. 1* og *2* og *Bolstedet Matr. Nr. 4* ligger, saa at den Del af Næs, som ligger Vest for nævnte Strækning, den Dag var en Ø, indtil Vandet sank igen ud paa Aftenen. — Ved Aar 1895 fandtes ved Gravning af en Ajlekumme tæt ved, hvor Højen havde staaet, nogle svære Egestammer, som var nedrammede jævnsides og rimeligvis i hine Tider har tjent til Forsvar af Borgen mod den Side, hvor der ingen Volde var; men nærmere Undersøgelser har ikke været foretaget. Syd for Højen laa indtil dens Sløjfning et stort Kær i Hjørnet af Skoven, hvortil de sydlige Ender af Volden og Graven støttede sig, og imod Nordøst har den nuværende Eng været et vandfyldt Kær, ligesom ogsaa Dalstrøget derfra imod Nord har været et Morads i gammel Tid. Paa en Del af Pladsen, hvor de gamle Oldtidsminder har staaet, er der senere plantet Skov. — Langs den nordre Side af de foran-

nævnte Forsvarsværker og et Stykke længere mod Vest laa der en smal Gyde, som for en Del ligger paa sit gamle Sted endnu, navnlig for den vestre Halvdels Vedkommende, og kaldtes „Kattegyden“; men ved den nordre Side er nu intet Hegn. Ved begge Sider af nævnte Gyde bestod Hegnet af vældige Kampesten, som sikkert havde siddet der fra Oldtiden af; men omkring 1845—48 blev alle Stenene solgt til Bygningsbrug (Grundsten) dels til Billeskov og dels til en Gaard i Ørslev; men de maatte næsten alle kløves flere Gange paa Stedet, før det kunde lade sig gøre at føre dem bort. — I flere Byer (Købstæder) forekommer Navnet „Kattesund“ eller „Kattestræde“. Dette Navn skal oprindeligt betyde en smal Gyde ved en befæstet Plads, og som i Enderne var lukket med en „Kat“, det vil sige: en Tømmerophugning til Anbringelse af Forsvarsmidler, hvormed man kunde beskytte et ellers saarbart Sted i Befæstningen. (Jfr. „Årbog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter“, 1919, Side 400, og Johannes Steenstrup „De danske Stednavne“, Side 83.)

Den første skriftlige Efterretning, man har om Næs i Sandager Sogn, findes i det Testamente, som Niels Hamundsen Little til Husbygaard, senere Iversnæs, nu Wedellsborg, lod oprette d. 1. April 1295, og hvori han blandt meget andet bestemte, at Hellig Gejstes Hus i Assens skulde have alle hans Heste i Sandager Næs. Deraf maa det fremgaa, at han har haft et Hestestod her paa Næs. —

Man skal saa gaa forholdsvis langt frem i Tiden, før man atter træffer paa nogen skriftlig Efterretning fra Næs. Den første, der er kommen mig for Øje, er fra 1593, da en af Sognets Mænd, Jens Andersen af Næs, var død, og Præsten Peder Hansen i Sandager fik Skyld for ved den Lejlighed, mod kongeligt Forbud, at have taget imod Sjælegaver, hvilken Sag voldte ham en Del Bryderier. (Se Bloch og Næraa: Den fynske Gejstlighedens Historie, 2. Del.)

Ved Hjælp af de gamle „Ekstraskatte-Mandtal“, som nu opbevares paa Rigsarkivet i København, faar man at vide, at der 1611 var 3 selvstændige Skatteydere (Gaardmænd) paa Næs. Disse 3 Gaarde er de nuværende Matr. Nr. 1, Matr. Nr. 2 og Matr. Nr. 3 a. Sidstnævnte skal efter gammelt Sigende være flyttet ud fra Sandager, men det er altsaa længe siden. Paa Listen for nævnte Aar er Bynavnet rigtignok kun vedføjet ud for den ene af disse 3, men i den følgende af de opbevarede Skattelister, som er fra 1621, forekommer atter de samme 3 Mænds Navne efter

hverandre og anføres da alle som boende paa Næs. Efter disse Skattemandtalister, som haves Aar for Aar fra 1621 til 1657, men af hvis Aarstal vistnok nogle maa tages med lidt Forbehold, har en Mand ved Navn Rasmus Olsøn haft den nuværende Gaard Matr. Nr. 1 paa Næs 1611 og indtil 1642. Hans Eftermand Niels Rasmussøn opføres fra 1642 til 1653 og dennes Eftermand Peder Nielsøn fra 1653 til 1657, da Mandtalisterne slutter. Men Peder Nielsøn staar endnu opført i den Jordebog over Assens Provstis Jordegods, som Landsdommer Henning Povich efter Ordre indsendte til Kancelliet 1661, og hvori Gaarden betegnes som øde efter Svenskekrigen. Dens Hartkorn er opført med 11 Td. 1 Skp. 3½ Album. Den aarlige Afgift var 1 Ørte Rug (1½ Tønde), 2 Pund Byg (6 Tønder), 1 Fjerding Smør, 20 Æg, 1 Høne, 1 Fødenød (Kalv eller lignende), 10½ Sk. Erritspenge og 3 Mark Gæsteripenge. Efter Matrikelen af 1661—62 er dens Hartkorn det samme som foranført, og dens Udsæd angives til 4½ Td. Rug, 4 Td. Byg og 2½ Td. Havre, og der kan avles 20 Læs Hø. (Rigarkivet i København.) Ved Matrikuleringen 1664 er Hans Jakobsen bleven Fæster af Gaarden, og dens Hartkorn blev da sat til 11 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. — Da den sidste Indehaver af Assens Provstis Jordegods, General-Proviantmester Hans Villumsens Arvinger, ved Skøde af 1. Septbr. 1673 overdrog de 3 daværende Gaarde paa Næs til Jens Pedersen paa Orelund, nævnes Hans Bjørnsen som Fæster af denne Gaard paa Næs. (Fynbo Landstings Skøde- og Panteprotokol.) I Register over Kop- og Kvægskat for Assens og Hindsgavl Amter 1685—86 nævnes Klaus Hansen og Hustru som Gaardens Beboere. (Rigsarkivet.) Ligeledes staar Klaus Hansen opført i Matrikelen af 1688, og Gaarden blev da skyldsæt for 8 Td. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartkorn, som den uforandret stod for de næste 100 Aar, indtil Jorddelingen fandt Sted paa Næs og i Sandager 1788. Alle 3 Gaarde paa Næs anføres 1688 som tilhørende kongelig Majestæt. (Matrikelskontoret, København.)

Sandager-Holevad Kirkebog er ført meget mangelfuldt indtil Midten af det 18. Aarhundrede, og der er saaledes heller ikke indført noget om, hvornaar Klaus Hansen og hans Kone døde; men det ses dog, at de i Tidsrummet fra 1684—1698 har haft mindst 6 Børn. Det kan her bemærkes, at siden Klaus Hansens Tid har Navnet Klaus vedligeholdt sig i Slægten indtil nu. — Derefter havde Peder Pedersen Gaarden. Hans Kone, Birte Klausdatter, har uden Tvivl været en Datter af Klaus Hansen, der netop havde en Datter med dette Navn, som blev døbt i Sandager Kirke d. 29. December 1691. — Peder Pedersen og Birte

Klausdatter havde 10 Børn, hvoraf de 2 ældste, som var Tvilling-ger, døde straks efter Fødselen. Men da der blev holdt Skifte efter Moderen d. 12. August 1740, hun døde d. 21. Juli, var der 8, 6 Søn-ner og 2 Døtre, i Live, hvoraf det ældste da var 21 Aar og det yngste $1\frac{1}{2}$ Aar.¹⁾ (Brahesborg Skifteprotokol.) Med sin anden Kone, Maren Hansdatter, havde Peder Pedersen mindst 2 Børn, en Søn og en Datter. — Peder Pedersen døde d. 12. Oktbr. 1748. Da hans ældste Søn, Niels Pedersen, født 1719, fæstede Gaarden fra Brahesborg d. 25. Jan. 1749, staar der i Fæsteprotokollen, at begge hans Forældre var døde, men hans Stedmoder levede. — Niels Pedersen er den første der i Gaarden, som jeg har set næv- net med Slægtnavnet Buch. Da han fæstede Gaarden, gav han 100 Sletdaler i Indfæste, og den aarlige Afgift, Landgilde og Hov- ningspenge, var 32 Rigsdaler. (1 Sletdaler var 4 Mark og 1 Rigs- daler = 6 Mark.)

Niels Pedersen Buch blev begravet den 27. Juni 1792, og hans Kone, Karen Hansdatter, som han blev gift med 1750, var født i Thurup 1724 og blev begravet paa Sandager Kirkegaard d. 13. Januar 1800. (Hendes Gravsten og Sandager Kirkebog.) Den 2. Oktober 1792 fæstede deres Søn Peder Nielsen Buch Gaarden for 250 Rdl., Landgilde og Hovningspenge 29 Rdl. 4 Mark. Hartkor- net var ved Udskiftningen fra Jordfællesskabet her paa Næs og i Sandager 1788 gaaet ned fra 8 Td. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. til 7 Td. 6 Skp. 0 Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb. — Peder Buch, døbt 1. Juni 1755, blev den 10. Februar 1797 gift med Karen Hansdatter, Datter af Gmd. Hans Nielsen og Hustru Birte Katrine Andersdatter i

1) I denne Børneflokk har der i Følge „Personalhistorisk Tidsskrift“ været en Dreng ved Navn Hans, født 1723, som vandt sig et Navn ud over det almindelige. — Han blev senere under Navnet Hans Næss kendt som en meget fremragende Tegner og Bygmester. I Østs „Materialier til et dansk biografisk Leksikon“ (1836—38) fortælles der om ham, at „da han i sin Barndom vogtede Kvæget i de Marker, der vendte mod det lille Bælt, fandt Knøsen en stor For- nøjelse i at tegne de forbisejlende Skibe“. — Efter at have været „Skriverkarl“ hos Postmesteren i Assens fra 1740—50 og i de føl- gende 3 Aar Fuldmægtig paa Amtstuen, kom han 1754 til Køben- havn. Her arbejdede han i en Aarrække som Skriver i Rentekam- meret, samtidig med at han uddannede sig i Bygningstegning. — Der fortælles, at da Kong Frederik den Femte en Gang aflagde et Besøg paa Akademiet, spurgte han Professoren, hvad han syntes om Eleverne. „Meget vel,“ svarede Professoren; „men frem for dem alle udmærker Skriverkarlen sig ved sin Flid og sit Talent.“ Da klappede Kongen Hans Næss paa Skulderen og sagde: „Det er mig meget kært, bliv ved, som du har begyndt, saa skal jeg have dig i

Husby, hvor hun blev født d. 8. August 1764. Fra hun var en halv Snes Aar, og til hun blev gift, opholdt hun sig hos en Møster i Sandager. Hun døde paa Næs d. 23. Februar 1853, 88½ Aar gl. — Hendes Mand, med hvem hun havde 4 Sønner og 1 Datter, hvoraf dog kun 2 Sønner naaede den voksne Alder og blev gamle Mænd, døde d. 18. Januar 1820, 65 Aar gl. — I deres Tid indtraf de langvarige Napoleonskrige, hvori Danmark blev inddraget, og i Aaret 1808 laa der skiftevis spanske og franske Soldater her paa Næs fra d. 8. April til langt hen i Sommeren. I Gaarden Matr. Nr. 1 opbevares endnu et Spil spanske Kort, som Spaniolerne har brugt at spille med og har efterladt der i Gaarden ved deres Bortrejse.

Gaarden blev ved Købekontrakt af 12. Septbr. 1831 købt fra Brahesborg fra Fæste til Ejendom for 3000 Rdl., og 1839 overlod Enken den til sin Søn, Hans Pedersen Buch, født 6. Novbr. 1802, gift 1839 med Laurine Andersdatter, Datter af Gmd. Anders Mortensen og Hustru Maren Poulsdatter i Gremmelykke, hvor hun var født d. 10. Juli 1817. De havde 7 Børn, hvoraf dog kun 1 Søn og 2 Døtre naaede den voksne Alder. Laurine døde i sit 41. Aar d. 17. Novbr. 1857, og Hans Buch døde den 20. December 1886, 84 Aar gl.; men forinden havde han nogle Aar før overdraget Gaarden til sin Datter, Maren Kirstine Hansen Buch, født 11. Januar 1841, og som d. 15. Maj 1885 blev gift med Jørgen Peder Larsen, Søn af Jørgen Larsen og Hustru Ane Marie Jørgensen i Nabogaarden, Matr. Nr. 2, hvor han blev født d. 14. August 1856. Stine døde d. 13. Juni 1909.

Erindring." — 1765—83 var han Lærer ved Kunstakademiet, og 1785 blev han Bygmester ved de kongelige Kirker i København og fire nordsjællandske Amter. Ved sin Dygtighed vandt han den store Sølvmedalje, 2 Gange den lille af Guld og endelig Akademiets store Guldmedalje. Han opførte flere smukke Bygningsværker, hvoraf særlig maa fremhæves Hovedbygningen til Gaarden Krengerup i Ørsted Sogn her paa Fyen. Ligeledes menes han at have medvirket ved Opførelsen af Hovedbygningen til Langesø (se Arbog for Odense og Assens Amter 1924). Af Karakter skildres han som en „blid, beskeden og meget godmodig Mand“. — Han døde 1795. — Der siges udtrykkeligt om ham, at han var en Bondesøn fra Næs i Sandager Sogn ved Assens og født 1723. I Sandager Kirkebog staar indført, at den 22. Søndag e. Tr. 1723 havde Peder Pedersen paa Næs et Barn ført til Daaben, som fik Navnet Hans. Det maa være ham, som omtales ovenfor, da han er den eneste i det nævnte Aar og Aaret før og efter, der er døbt med dette Navn i Sandager Kirke. Som den Tids Skik var, har han taget sin Fødebys Navn til Efternavn.

Efter Matrikelen af 1844 var Gaardens Hartkorn 1894 = 7 Td. 4 Skp. 2 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb.; men af de 4 Huse, som da laa paa Gaardens Jord, er de 3 senere solgt fra; ellers er dens Jordtilliggende uforandret siden Udskiftningen fra Fællesskabet.

Ved Stormfloden d. 13. Novbr. 1872 gik Stranden helt op til Gaarden og ind i Svinestien, saa at Svinene maatte flyttes et andet Sted hen.

Da Gaardens Stuehus blev bygget om 1892, fik det Stentag, det første blandt alle Sognets Gaarde næst efter Stuehuset paa Orelund, der er bygget 1839. — 1892 var der 3 Huse her i Sognet, som havde Stentag, alle de øvrige Bygninger var tækket med Straa.

Ved Gaardens Strandbred, ud for den sydlige Ende af Klinten, blev der 1857 bygget et Fiskerhus, som blev brudt af igen 1894, og Grunden, hvorpaa det havde ligget, og som ses tydeligt endnu, atter lagt ind til Gaarden. — Fisker Jens Nielsen, født i Husby d. 20. Marts 1818, og hans Kone, Birte, var de eneste Indehavere af Huset. De havde 2 Børn, Søn og Datter. — At Huset paa Grund af sin Beliggenhed særlig var udsat under Stormfloden d. 13. Novbr. 1872, er en Selvfølge, og Vandet naaede da ogsaa midt op paa Vinduerne. Da Beboerne forlod Huset i en Jolle, var der 3 Børn, hvoraf det ældste var 11 Aar, og hvis Moder sad til Leje i Huset, som maatte efterlades. De krøb op paa Loftet, hvor de laa til hen imod Aften. Men da man frygtede for, at Huset skulde styrte sammen, da saavel alle Udvæggene mellem Stolperne som alle Skillerummene var skyllede ned, saa vovede 3 unge Karle fra Næs sig med Livsfare ud til Huset i en Baad, og i det forrygende Vejr og den høje Søgang lykkedes det dem at faa Børnene ud og bragt i Land. De lagde ind til Ledet, hvor igennem Vejen fra Marken igennem Klinten fører ned til Stranden, og bandt deres Baad ved en af Ledpælene.

Gaarden Matr. Nr. 2.

Hvornaar denne Gaard fra først af er fremstaaet, vides ikke, men adskilligt kan tyde paa, at den i en fjern Fortid er udskilt fra Gaarden Matr. Nr. 1.

Som bekendt var der i Jordfællesskabets Tid en Tofte udlagt til hver Gaard i dennes umiddelbare Nærhed, og som Ejeren kunde dyrke, som han selv vilde. Toftens Størrelse stod i Reglen i Forhold til hele Gaardens Størrelse. Betragter man Grænserne af Tofterne for de 2 ovennævnte Gaarde under et eller hver for sig, kan den Tanke let fremstaa, at det hele oprindeligt har hørt

til Gaarden Matr. Nr. 1, men er bleven delt til 2 ved den anden Gaards Opførelse. Ligeledes har disse 2 Gaarde al Tid ligget tæt op til hinanden, efter Sigende endda nærmere, end de gør nu.

Ligesom ved Matr. Nr. 1 er det de gamle „Ekstraskatte-Mandat“, der — saavidt jeg ved — giver de første skriftlige Oplysninger om Gaarden. Efter nævnte Skattelister havde en Mand ved Navn Peder Simonsøn Gaarden 1611—1640, da hans Efterfølger Hans Andersøn har overtaget den. Sidstnævnte havde Gaarden i Svenskekrigens Tid, og hvad Forhold han da har levet under, faar man et Indblik i ved følgende, som nu længst afdøde Lærer A. Jensen i Snave har uddraget af en gammel Protokol i Rigsarkivet i København. — Da Landsdommer i Fyn, Henning Powisch til Hollufgaard, som havde været forlenet med Jordegodset til Assens Provsti, var død 1664, blev der nedsat en Kommission til at opgøre Boet og inddrive de ikke betalte Afgifter af Provstiet, og da blev foruden andre ogsaa indstævnet Hans Andersen af Næs, der ikke havde betalt Afgifter af sin Gaard for 1662—1664. — Hans Andersen mente, at disse Afgifter burde eftergives ham, og anførte til Støtte herfor, at han i Fejdetiden var bleven meget plaget, dels ved Plyndring, dels ved Indkvartering af en Del af de svenske Tropper, der var bleven lagt langs Kysten for at hindre Landgang af Danskerne og de Allierede. Han havde været paa Hollufgaard og klaget, at han ikke kunde blive ved Gaarden, men Henning Powisch begærede, at han skulde beholde den, „at den ikke skulde blive afbrudt og til Hytter ved Stranden henflyttet.“ — Denne Begæring havde han opfattet som en Befaling; han „blev liggende i Gaarden og frelste den,“ men var derover bleven helt forarmet. Hans Naboer bekræftede hans Udsagn og vidnede, at „Fjenden havde borttaget al Hans Andersens Formue, og beholdt han aldeles intet igen, hverken levende Kræ eller andre Midler.“ Desuagtet blev han dømt til at betale Restancerne for de nævnte Aar. —

I Forbindelse hermed kan anføres, at langs Stranden fra Aborre Minde til Klinten paa Næs findes endnu paa den nævnte lavliggende Strækning tydelige Spor af en sammenhængende zigzagformig Vold med sideløbende Grav ved hver Side, og som navnlig mod Aborre Minde endnu for nogle Aar siden havde en Højde af mindst 1 Alen, men har senere lidt en Del Overlast. — Historien beretter, at saavel i „Grevens Fejde“ 1534—35 som i „Svenskekrigen“ 1657—60 blev der af de forskellige Krigspartier opkastet Forskansninger paa Fyn langs Lille-Bælt, og de nævnte gamle Volde eller Brystværn hidrører sikkert fra en af de nævnte Krigstider eller har maaske været brugt i dem begge.

I Jordebogen over Assens Provstis Bøndergods 1661 staar Gaarden skyldsæt for 11 Td. 1 Skp. 3½ Alb. Hartkorn, nøjagtig det samme som Nabogaarden. Det aarlige Landgilde var 1 Ørte Rug (1½ Tønnde), 2 Pund Byg (6 Tønnder), 1 Fjerdings Smør, 1 Høne, 20 Æg 1 Fødenød (Kalv eller lignende), 10½ Sk. Erritspenge og 3 Mark Gæsteripenge. — Ved samme Tid er dens Ud-sæt 4½ Td. Rug, 4 Td. Byg, 2½ Td. Havre, og der kan avles 20 Læs Hø. Ligeledes nøjagtig som i Nabogaarden. —

Ved Skøde af 1. Septbr. 1673 blev Herlighedsretten til denne Gaard saavel som til de andre 2 daværende Gaarde paa Næs overdraget til Jens Pedersen paa Orelund, og da nævnes Hans Andersen endnu som Indehaver af Gaarden. Men i Register over Kop- og Kvægskat 1685—86 staar Kristian Johansen og Hustru indført som Beboere af denne Gaard. (Rigsarkivet.) Ligeledes i Matrikel- len af 1688, da Gaardens Hartkorn blev sat til 8 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., som den uforandret stod for, til Jorddelingen fandt Sted 100 Aar efter. — Den 9. Oktober 1698 staar Kristian Johan- sen indskrevet i Sandager Kirkebog som Fadder, da hans Nabo, Klaus Hansen, havde et Barn i Kirke; men hvornaar han er død, vides ikke. I samme Kirkebog læses: „1721, 1. May Blef Karen Christians fra Næs begrafvet“; det har nok været Kristian Jo- hansens Kone.

Efter Kristian Johansen fik Niels Andersen Gaarden. Han var gift første Gang med Dorthe Andersdatter, efter hvis Død der blev holdt Skifte i Gaarden d. 30. Oktober 1715. Hun efterlod sig 2 Børn, Søn og Datter, i en Alder af henholdsvis 11 og 7 Aar. Niels Andersen stod da allerede i Begreb med at gifte sig igen med Anne Kristensdatter, Datter af Kristen Jørgensen i Emte- kær. (Ryttergodsets Skifteprotokol Nr. 6, Side 97.) Med hende havde han ved sin Død 5 Børn, 4 Sønner og 1 Datter, og ligeledes var de 2 Børn ved hans første Kone i Live, da der blev holdt Skifte efter ham d. 18. Marts 1734. (Brahesborg Skifteprotokol; men som man ser ved Skiftet efter Dorthe Andersdatter, hørte Gaarden 1715 under Ryttergodset, hvad alle 3 Gaarde paa Næs ogsaa gjorde 1696.)

Den 20. August 1734 fæster Lars Andersen af Skovshøjrup i Brenderup Sogn, barnefødt i Bredebjerg-Huse i Vigerslev Sogn, Niels Andersens Enkes Gaard paa Næs, som stod for Hartkorn 8 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. — Enken skulde have sit Ophold paa Gaarden. Paa Grund af Besættningens Ringhed blev Indfæstnings- summen kun sat til 100 Sletdaler foruden en Skatterestance i

Gaarden paa 43 Rdl. 7 Sk. Landgilde og Hovningspenge skulde svares med 30 Rdl. aarlig. — Den 11. December 1734 fik Lars Andersen ligeledes Fæstebrev paa et Hus, som laa ved hans Gaard og beboedes af Herman Ibsen, „som til næstfølgende Paa-ske skal fraflytte“. (Brahesborg Fæsteprotokol.) Lars Andersen var født 1709 og døde den 19. Maj 1776. Hans Kone, Maren, blev begravet d. 18. Juni 1792, 77 Aar gl. (Sandager Kirkebog.) I det meste af den Tid, de boede paa Næs, rasede den bekendte Kvægpest fra 1745—1781, dog med enkelte Aars Mellemlum, og bortrev det meste af Hornkvæget her i Landet. Kvægbesætningerne fra Gaardene Matr. Nr. 1 og Matr. Nr. 2 paa Næs skal efter gammelt Sigende været gravet ned i de saakaldte Rytterhaver, som laa Nord for begge Gaardene, men nu ikke er mere, idet der i de sidste 30—40 Aar er sket store Forandringer ved disse 2 Gaarde, og da særlig ved deres nordre Side.

Lars Andersen og Hustru overlod Gaarden til deres Søn, Anders Larsen, døbt 17. August 1755. — Den 27. December 1774 modtog han fra Brahesborg Fæstebrev paa Gaarden tillige med det derved liggende Hus for 200 Rdl. i Indfæstning og en aarlig Afgift paa 30 Rdl. i Landgilde og Hovningspenge. Gaardens Hartkorn var uforandret siden Skyldsætningen 1688 8 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Ved Jordudskiftningen 1788 blev dens Hartkorn sat til 7 Td. 6 Skp. 0 Fdk. 1½ Alb. —

Den 24. Januar 1780 blev Anders Larsen viet i Tanderup Kirke til Gertrud Jensdatter, Datter af Jens Pedersen fra Gaarden Matr. Nr. 4 i Nakke. Hun blev døbt i Tanderup Kirke d. 29. Juni 1760 og blev begravet paa Sandager Kirkegaard d. 29. April 1809, henved 49 Aar gl. — Anders Larsen døde d. 22. December 1813, 58½ Aar gl. —

Den 6. September 1811 fæstede Jørgen Pedersen fra Køng, født 1783, Gaarden af Brahesborg, og d. 29. November samme Aar holdt han Bryllup med Anders Larsens Datter, Maren Andersdatter, døbt d. 11. Februar 1787. Hun døde d. 26. Maj 1825, godt 38 Aar gl., og samme Aar, d. 21. Oktober, giftede Jørgen Pedersen sig med hendes Søster, Gertrud Marie Andersdatter, som var født d. 24. Maj 1790 og døde den 18. Marts 1882, 92 Aar gl. — Hun var til det sidste i Besiddelse af en glimrende Hukommelse, og for hvem der havde Sans for at høre fortælle om Forhold og Skikke i forrige Tider, var det en sand Fornøjelse at tale med gamle Gertrud Marie. — Jørgen Pedersen døde d. 31. Juli 1847,

i sit 64. Aar. — Med sin første Kone havde han 6 Børn, hvoraf 2 døde før Moderen, og med den sidste havde han 4 Børn.²⁾

Efter at Gertrud Marie ved sine Børns Hjælp i nogle Aar selv havde forestaaet Gaarden og i 1850 købt den fra Livsfæste til Arvefæste for 2700 Rdl. og en aarlig Afgift af 28 Td. Byg, overlod hun den til sin Datter Ane Marie Jørgensen, født 27. Maj 1834, som d. 2. Juni 1855 blev gift med Jørgen Larsen fra Gaarden Raahave i Holevad Sogn, født 10. Februar 1822. Han døde d. 27. Maj 1895, 73 Aar gl., og hans Kone døde d. 20. Oktober 1927 i sit 94. Aar. I den sidste Snæs Aar havde hun boet i Nabogaarden hos sin Søn, Jørgen Peder Larsen. — Jørgen Larsen og Marie havde 4 Sønner, som alle kom til at bo i Sandager Sogn. — 1893 overlod de Gaarden til deres Søn, Anders Larsen, født den 15. December 1859, som d. 12. Maj 1893 blev gift med Ane Katrine Lorentzen fra Thorup, født 5. Marts 1872. — Anders Larsen døde d. 1. Maj 1905, og d. 20. December 1907 giftede hans Enke sig med Jens Pedersen fra Drudgaarden i Ebberup, hvor de tog Bellig. Gaarden paa Næs, som næsten helt var bleven bygget om af Anders Larsen i de 3 sidste Aar, han levede, beholdt de alligevel i nogle Aar og drev den ved fremmed Hjælp, indtil den blev solgt til Ejler Jensen, Søn af Gmd. Hans Jensen og Hustru Maren Kirstine Jensen i Stubberup, født 19. September 1885, som overtog den i Foraaret 1912 med Besætning og Avlsredskaber for 56,000 Kr. Han blev den 19. November 1915 gift med Kamilla Hansen, Datter af Teglværksejer Anders Hansen, Viestorp Teglværk. De solgte Gaarden til Jens Jørgen Hansen fra Hønnerup, som overtog den d. 1. Februar 1917 med Besætning og Avlsredskaber for 90,000 Kr. — Han er født d. 29. Juni 1889, gift med Marie Lund fra Basselund ved Ørsted, født 15. Februar 1889. De har 4 Sønner og 3 Døtre. 1918 købtes Gaarden fra Arvefæste til Ejendom

2) Af Jørgen Pedersens og Maren Andersdatters Børn var en Søn, Rasmus Frederik Jørgensen, som ved 13. Bataillon var med i Krigen 1848 og 49 og døde af Tyfus paa Nordborg Lasaret paa Als d. 26. August 1849. Han blev begravet paa Nordborg Kirkegaard d. 31. August, Dagen efter, at han kunde have holdt sin 33 Aars Fødselsdag.

Af Jørgen Pedersens og Gertrud Marie Andersdatters Børn var en Søn, Peder Jensen Jørgensen, født 1831, som ved 5. Regiment var med i Krigen 1864 og blev taget til Fange i Kampen paa Als den 29. Juni. Tillige med mange andre blev han ført til den østerrikske Fæstning Salzburg, hvor han sad fangen til hen i Efteraaret. — Han havde senere en Gaard i Hesle, hvor han døde i den høje Alder af 88 Aar.

for 10,000 Kr., og dens Jordtilliggende er uforandret, siden Jordudskiftningen fandt Sted 1788. Efter Matrikelen af 1844 er dens Hartkorn 6 Td. 7 Skp. 3 Fdk. 1 $\frac{1}{2}$ Alb. — Ved Stormfloden d. 13. November 1872 stod Vandet op til Fodstykket paa Staldladen. Siden 1907 har Gaarden været kaldt „Stensgaard“, som har sin Oprindelse fra det højtliggende Sted et Stykke Nordøst for Gaarden, som kaldes „Stenshøj“, og hvor der menes at have staaet en gammel Kæmpehøj. — Ved Midten af det 19. Aarhundrede blev der ført en Del store Sten derfra til Bygningsbrug.

1787 og 1788 blev Sandager og Næs Jorder opmaalte og udskiftede fra Jordfællesskabet. (Meddelt af Matrikelskontoret i København.) Indtil den Tid havde Sandager og Næs udgjort ét Bylav med fælles Jorder, saaledes at hver Mand havde sin Jord paa mange forskellige Steder, en Ager hist og en Ager her, efter som Jorden var inddelt i Vange eller efter Godhed. Kun den indhegnede Tofte ved hver Gaard laa uden for Fællesskabet. — I den Tid gik Vejen gennem Gaarden Matr. Nr. 2, hvor Beboerne i Sandager, som da havde Jord paa Næs, skulde igennem med Gødning og Korn, og hvad andet der var at færdes med. Meget har tydet paa, at Vejen fra Sandager efter Næs har gaaet fra Gaarden Matr. Nr. 9 i Sandager, hvor den ligeledes gik igennem Gaarden, og i nogenlunde lige Retning efter Gaarden Matr. Nr. 3 paa Næs, hvor den med Sikkerhed vides at have gaaet tæt ved den nordre Side af Gaarden, hvor der nu er Have, og fortsat i lige Linie helt ud til Stranden og ikke som nu til venstre, naar man kommer oven for „Kattegyden“. Det har rimeligvis været en gammel Oldtidsvej, og naar man kender lidt til Terrænforholdene, som de var her omkring i gammel Tid, saa var den ogsaa saa naturlig, som den vel kunde være. — Den nuværende Vej over Sandbanken mellem Sandager og Næs er sandsynligvis først anlagt ved Jordudskiftningen for at skaffe bedre Forbindelse til de udskiftede Jorder. Før Jorddelingen var der ikke andre Beboelser paa Næs end Gaardene Matr. Nr. 1, Matr. Nr. 2 og Matr. Nr. 3 med de i disse indbyggede Lejehuse („Husstuer“), og imellem Gaarden Matr. Nr. 3 paa Næs og Sandager By fandtes heller ikke den Gang og til langt senere hverken Huse eller Gaarde. —

Under begge de sønderjydske Krige i det 19. Aarhundrede var Næs til de fleste Tider stærkt belagt med Krigsfolk, hvad den her omhandlede Gaard selvfølgelig ogsaa var. I 1848, da de svenske Hjælpetropper laa her paa Fyn, var der Indkvartering af svenske Soldater her paa Næs fra d. 13. Juni til 1. September.

Før disse 2 Nabogaarde (1 og 2) blev bygget om i Slutningen af det 19. og i Begyndelsen af det 20. Aarhundrede, bestod de af lave, snævre, Bindingsværks-Bygninger med Straatag ligesom alle andre gamle Bøndergaarde. — Begge Steder blev det ny Stuehus lagt udenfor, hvor det gamle havde staaet.

Gaarden Matr. Nr. 3 a.

Efter gammelt Sigende skal denne Gaard være flyttet ud fra Sandager, og man har endog angivet Stedet, hvor den skal have ligget, nemlig hvor Huset Matr. Nr. 17 nu har sin Plads; men allerede 1611 maa Gaarden have ligget paa Næs. Det er atter de gamle „Ekstraskatte-Mandtal“, som her giver Underretning. Efter disse nævnes en Peder Lauridsøn som Indehaver af Gaarden i forannævnte Aar og til 1632; derefter følger Hjerre Pedersøn (maaske hans Søn), til de ovennævnte Skattelister ophører 1657; men endnu 1664 havde han Gaarden. Dog maa han være død før 1667, thi d. 15. November dette Aar skriver Præsten Jørgen Bang i Sandager i Baag Herreds Provstebog om nogen Jordomlægning mellem Præstegaarden og den Gaard paa Næs, som salig Hjerre Pedersøn havde. (Landsarkivet i Odense.) At man ingenlunde maa forkaste alt, hvad de gamle Sagn fortæller, har man et Vidnesbyrd om her, idet der op til Nutiden har været fortalt gennem den mundtlige Overlevering, at denne Gaard skulde være brændt af i Svenskekrigen 1658—59, og dette Sagn har jeg faaet fuldt ud stadfæstet, idet jeg fra Rigsarkivet i København efter Begæring har faaet en Udskrift af Landsdommer Henning Powisch Jordebog af 1661 over Assens Provstis Bøndergods her i Sandager Sogn, og der staar Hjerre Pedersøns Gaard paa Næs opført som afbrændt. — Dens Hartkorn angives i nævnte Jordebog til 10 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., og den aarlige Landgildeydelse var 1 Pund Rug (2½ Td.), 2½ Ørte Byg (3 Td. 6 Skp.), 1 Fjerdings Smør, 2 Gæs, 5 Høns, 20 Æg, 1 Fødenød og 2 Mark og 4 Sk. i Gæsteripenge. — Efter Matrikelen af 1661—62 er Gaardens Hartkorn det samme som foranført, og dens Udsæd siges at være 4 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg og 2½ Td. Havre, og der kan avles 20 Læs Hø. (Matrikelskontoret.)

Den 19. December 1664 overdrog Kong Frederik den Tredie næsten hele Assens Provstis Jordegods til General-Proviantmester Hans Villumsen i Odense, og ved denne Lejlighed nævnes endnu Hjerre Pedersøn som Fæster af Gaarden; men i Matrikelen af

1664 staar Jep Torøe opført som dens Indehaver. (Landsarkivet i Odense.)

I Register over Kop- og Kvægskat for Assens og Hindsgavls Amtsregnskab for 1685—86 er Anders Pedersen og Hustru indført som Beboere af denne Gaard (Rigsarkivet, København.), og i Matrikelen af 1688 nævnes ligeledes Anders Pedersen i den Gaard paa Næs, som Jep Toresen tilforn havde. (Matrikelskontoret, København.) At Jep Torøe og Jep Toresen er den samme Person, maa være en Selvfølge, hvad Hartkornsangivelserne ogsaa giver Sikkerhed for. — 1664 blev Gaarden skyldsæt for 10 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. Hartkorn, og ved Matrikuleringen 1688 blev den sat for 6 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., hvilket sidste Hartkorn anføres uforandret ved hver ny Fæsteoverdragelse af Gaarden, til Udskiftningen af Jordfællesskabet fandt Sted 100 Aar efter. (Brahesborg Fæsteprotokol.) Hvorlænge Anders Pedersen har haft Gaarden, har jeg ikke kunnet faaet Oplysning om, heller ikke hans Dødsdag, men han nævnes nogle Gange i Kirkebogen som Fadder ved Daabshandlinger i Sandager Kirke, sidste Gang den 16. Søndag efter Trinitatis, d. 9. Oktober 1698, da Klaus Hansen paa Næs fik et Barn døbt.

Nytaarsdag 1712 havde Peder Hansen, som da havde Gaarden, en Datter i Kirke, og da der ikke ligger mere end 13 Aar mellem disse to Begivenheder, og da endmere nævnte Peder Hansen 1733 overlod sin Søn, Lars Pedersen, det halve af Gaarden i Fæste (Fæstebrev fra Brahesborg af 6. Juni), saa maa denne Søn vel have været noget ældre end forannævnte Datter, og i Fæstebrevet betegnes han som barnefødt paa Næs, saa kan man vist med Sikkerhed antage Peder Hansen for at have været Anders Pedersens nærmeste Eftermand. Foruden Lars Pedersen finder man kun to Børn af Peder Hansen, der begge døde som smaa. Peder Hansen døde d. 4. Juni 1746, efter at hans Kone, Maren Hansdatter, var død d. 27. Maj samme Aar, altsaa kun med otte Dages Mellemrum. Hvorlænge Lars Pedersen har haft den halve Gaard i Fæste, vides ikke; men 1743 fæstes hele Gaarden til Hans Jørgensen i Sandager for 165 Rdl. i Indfæste og en aarlig Afgift for Landgilde og Hovning af 28 Rdl. (Fæstebrev fra Brahesborg af 15. November.) — Ved de samlede Skifteforretninger, som d. 6. Juni og 4. Juli 1746 blev afholdt efter Peder Hansens og hans Kone, Maren Hansdatters Død, nævnes ingen Børn som Arvinger, saa Lars Pedersen maa være død forinden. (Brahesborg Skifteprotokol.) Hans Jørgensen har først boet i Sandager, for ved Overdragelsen af Gaarden paa Næs nævnes han i Fæsteprotokol-

len som værende fra Sandager, men han var ikke født der, heller ikke hans Kone, Karen Hansdatter. — Mærkeligt nok indtraf deres Død omtrent samtidig ligesom deres nærmeste Forgængeres, idet de begge døde 1766 med kun 6 Dages Mellemrum, Hans Jørgensen d. 7. November og Karen Hansdatter d. 13. November. De blev begge begravede paa Sandager Kirkegaard paa én Dag, men Datoen er ikke indført i Kirkebogen.

Ved en Overenskomst mellem Peder Hansen paa Næs og Hans Jørgensen i Sandager, som er indført i Brahesborg Skifteprotokol den 6. Oktober 1744, overlader Peder Hansen Gaarden til Hans Jørgensen fra førstkommende Valborg Dag (1. Maj 1745). Det bemærkes ved denne Lejlighed, at dens Bygninger var meget brøstfældige. Samtidig er indført, hvad der fandtes i Gaarden af Besætning og Avlsredskaber, og ligeledes hvad Hans Jørgensen skulde yde Peder Hansen og hans Kone i Aftægt. Til nærmere Forstaaelse af foranførte skal bemærkes, at i den Tid var det ikke ualmindeligt, at en Gaard blev fæstet i længere Tid, i aarevis, før den blev overtaget af den ny Fæster ved den gamle Fæsters „godvillige Opladelse“ eller maaske ikke før efter hans Død.

Hans Jørgensens Eftermand var Jeppe Hansen, som fæstede Gaarden d. 28. April 1761 for 140 Rdl. i Indfæste og 28 Rdl. i aarlig Afgift for Hovning og Landgilde. Desuden skulde han af det ved Gaarden liggende og indbyggede Hus, som beboedes af Peder Ibsens Enke, betale en aarlig Afgift af 3 Rdl., men til Gen-gæld skulde Enken gøre Jeppe Hansen en Ugedags Arbejde, som hun eller hendes afdøde Mand forhen havde gjort til Brahesborg, og paa disse Vilkaar skulde hun beholde Huset sin Livs Tid. —

Til langt op i Tiden var der ingen Huse med Jord til her paa Næs, men derimod de saakaldte Husstuer i eller ved Gaardene. Det samme var for en Del ogsaa Tilfældet i Sandager. Om Huset ved Gaarden Matr.-Nr. 3 paa Næs har jeg fundet følgende Fæstebrev i Brahesborg Godsarkiv:

„Jeg Christian Rantzau gør vitterligt at have stædt og fæstet til Peder Ibsen, Landsoldat her af Godset, det lidet Hus paa Næs, som Peder Degn hidtil har beboet, men nu formedelst sin og Hustrus høje Alder og Skrøbelighed ikke længere har kunnet forestaa eller vedligeholde, mindre gøre Ugedagen, men er der fraflyttet og søgt Værelse andet Sted. Samme Hus med dets tilliggende liden Kaalhave maa Peder Ibsen straks tiltræde, nyde og i Fæste beholde hans Livs Tid paa de Vilkaar, at han tjener sin Tid ud som Landsoldat her for God-

set og ellers fra Dato svarer og forretter ugentlig en Dags Arbejde i min Have her ved Brahesborg. Husets Bygning har han at forbedre og i vedbørlig Stand holde.

Retter sig o. s. v.

Brahesborg, d. 9. Juli 1756.

C. Rantau."

Det omhandlede Hus laa i Gaardens nordøstlige Hjørne, og om nogle af dets Beboere giver Sandager-Holevad Kirkebøger følgende Oplysninger:

„1760, d. 9. April, døde paa Næss Huusmand Per Ibsen, født i Barløse Torp, var ungefær 36 Aar gl.“

„1760, d. 17. April, døde Indsidder Peder Degns Hustru paa Næs, Maren Hansdatter, født i Tuerup, 78 Aar gl.“

„1762, d. 29. Mai, døde i Filshusene Per Hansen Degn, skulde være født i Svindinge 1682.“

Ved den Side 327 omtalte Overdragelses-Forretning her i Gaarden d. 6. Oktbr. 1744 var Peder Hansen Degn af Næs en af de 4 tilkaldte Vidner, 2 paa hver Side. — De sidste Folk, som havde Huset, var Peder Finsden, som døde d. 15. Maj 1834, 60 Aar gl., efter at hans Kone, Maren Nielsdatter, var død d. 13. Decbr. 1833, ligeledes 60 Aar gl.

Jeppe Hansen var efter Fæsteprotokollens Lydende født i Ørsbjerg, og det var med Tilladelse fra hans forrige Husbond, Nis Beck paa Nyfæste, at han overtog Gaarden paa Næs. — Det var nemlig i Stavnsbaandets Dage, da ingen bondefødt Mandsperson fra sit 4. til sit 36. Aar kunde forlade det Gods, hvorpaa han var født, uden sit Herskabs Tilladelse.

Jeppe Hansen blev viet i Sandager Kirke d. 19. Juni 1761 til Datteren i Gaarden, Karen Hansdatter, døbt i Sandager Kirke 2. Søndag i Advent 1740, Datter af Hans Jørgensen og Karen Hansdatter, som da boede i Sandager, men 1743 fæstede Gaarden paa Næs. Hun døde d. 30. Marts 1765 uden at efterlade sig Børn. (Sandager Kirkebog og Brahesborg Skifteprotokol.) I Skifteforretningen efter hendes Død, som afholdtes i Gaarden paa Næs d. 29. April 1765, fremgaar det, at det var først for et Aars Tid siden, at de unge Folk havde faaet denne overdraget, og at der nu skulde indrettes en Aftægtsbolig i den ene Ladebygning til de gamle, hvoraf Konen betegnedes som affældig, og endvidere blev det fastsat, hvad der skulde ydes dem i aarlig Aftægt. Men det

var kun kort Tid, at disse Bestemmelser kom til at gælde, da Hans Jørgensen og hans Kone, som foran nævnt, begge døde Aaret efter. —

Efter sin Kones Død giftede Jeppe Hansen sig snart igen, thi i Kirkebogen læses: „1765, 5. Juli viet Enkemand Jep Hansen og Pige Else Pedersdatter, begge fra Næs.“ — Sidstnævnte var en Datter af Gmd. Peder Pedersen og Hustru Birte Klausdatter paa Næs (Gaarden Matr. Nr. 1) og blev døbt i Sandager Kirke d. 19. December 1738. Med hende havde Jeppe Hansen 9 Børn, hvoraf 5 døde som smaa eller var dødfødte. Jeppe Hansen blev begravet d. 30. Oktober 1789, 57 Aar gl., og har altsaa været født ved 1732. Hans anden Kone, Else Pedersdatter, blev begravet d. 29. Marts 1794 i sit 56. Aar.

I deres Tid, 1787—88, blev Sandager og Næs Jorder opmaalte og udskiftede fra Jordfællesskabet, og ved den Lejlighed er Vejen mellem Næs og Sandager bleven forandret. I Stedet for at den nu ligger Syd for Gaarden Matr. Nr. 3 a, laa den før Jordudskiftningen tæt Nord for Gaarden, og meget har indtil den nyere Tid tydet paa, at den har gaaet i nogenlunde lige Retning efter Sandager, hen over hvor Huset Matr. Nr. 4 f af Sandager blev bygget 1899.

Efter Else Jeppes Død blev Gaarden overtaget af Sønnen Hans Jeppesen, født 2. April 1775. Han modtog Fæstebrev paa Gaarden og det deri indbyggede Hus paa sin 19-Aars Fødselsdag d. 2. April 1794. Gaardens Hartkorn, som siden Skyldsætningen 1688 havde været 6 Td. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., var nu efter Jordudskiftningen bleven forhøjet til 7 Td. 6 Skp. 1 $\frac{3}{4}$ Alb., i Lighed med de andre 2 Gaarde paa Næs.

Hans Jeppesen blev i første Halvdel af Aaret 1797 gift med Else Margrete Andersdatter, Datter af Gmd. Anders Andersen (Grøn) i Emtækær og frembaaren i Tanderup Kirke d. 11. Januar 1778 efter at være hjemmedøbt d. 7. Januar. De havde 10 Børn, hvoraf det ene var dødfødt. De lod hele Gaarden bygge om, vistnok ved Aar 1816, og Stuehuset, som før laa i Syd, blev nu lagt i Nord.

Hans Jeppesen, eller, som hans Navn ogsaa skreves, Hans Ibsen, i daglig Tale Hans Jivsen — hvilken sidste Udtale for Efternavnet Jeppesen (Jepsen) vedligeholdte sig til over Midten af det 19. Aarhundrede — døde d. 9. August 1827, godt 52 Aar gl., og Else Margrete Andersdatter døde d. 12. Marts 1829, godt 51 Aar gl. — Allerede samme Dag, som Hans Jeppesen var død, blev

der holdt Registreringsforretning i Gaarden over dens Indbo, hvoriblandt 40 Bøger, sikkert en ret enestaaende Bogsamling hos en Bonde i de Tider. Den Gang fandtes vistnok saa godt som ingen Dyr læger, i hvert Fald var der langt imellem dem, og efter-Sigende skal Hans Jeppesen have været søgt i sin nærmeste Kreds, naar noget Kvæg var sygt. Der skal ogsaa fra den Tid i Haven ved Gaarden have staaet flere halvt vildtvoksende Urter, som nok har været brugt i nævnte Øjemed. Ligeledes har han vistnok ogsaa plantet de mange Frugttræer ved Gaarden, som paa Grund af deres Ælde nu snart er bortryddede og erstattet med andre.

Gamle Folk har fortalt, at da Hans Jeppesen ved et af Børnernes Fødsel vilde køre om ad den islagte Strand til Assens efter Jordemoder, kørte han i en Vaage, og begge Hestene druknede. Begivenheden blev holdt hemmelig for Konen, til hun var bleven rask igen.

I deres Tid forefaldt den lange Krigsperiode i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. I Aaret 1808 laa der spanske og franske Soldater her paa Næs fra d. 8. April til langt hen i Sommeren. Om de fremmede Folks Levevis har gamle Folk, som kunde huske den Tid, fortalt en Del, navnlig om, hvordan Spaniolerne spiste alle de Snoge og Snegle, som de kunde faa fat paa, efter først at have stegt dem i Olie.

Efter Else Margretes Død blev Gaarden af de to ældste Søner, Jeppe og Anders, ved Købekontrakt af 10. Septbr. 1829 købt fra Brahesborg fra Fæste til Ejendom for 3400 Rdl. Sølv, og begge Brødrene fik Fællesskøde paa den. Det blev den første Selvejendom her paa Næs i den nyere Tid. Men vel nærmest paa Grund af de højst daarlige økonomiske Forhold i den Tidsperiode, kunde Brødrene ikke klare sig med Gaarden, og de solgte saa al den Jord, som nu hører til Gaarden Matr. Nr. 3 b til Lars Peder Larsen af Thurup Mølle. I Handelen medfulgte Halvdelen af Gaardens Bygninger og Halvdelen af Besætningen. Købesummen var 2300 Rdl. Sølv. — Det tiloversblevne af Gaarden, som nu har Matr. Nr. 3 a, blev solgt til Jørgen Madsen fra Glamsbjerg, som overtog den i Foraaret 1831. Han var gift med Kristiane Klausdatter fra Skrinshave, ligeledes i Køng Sogn. De var da begge i en Alder af 24 Aar. Mens de boede her paa Næs, fødtes dem 2 Pigebørn.

De solgte Gaarden 1834 til Jørgen Rasmussen Bang fra Hjorte for 1200 Rdl. Sølv og 1500 Rdl. Sedler at overtage 1. Novbr. samme Aar. Købekontrakt af 23. April 1834, Skødet udstedt d.

18. Decbr. samme Aar. Selv flyttede Jørgen Madsen og hans Kone til Brylle den 1. November.

Jørgen Rasmussen Bang, som var født d. 20. Marts 1796, Søn af Rasmus Jørgensen Bang og Cecilia Nielsdatter i Gaarden nuværende Matr. Nr. 4 i Hjorte, blev 1. Novbr. 1834 viet i Husby Kirke til Maren Knudsdatter, født 4. Febr. 1809, Datter af Knud Pedersen og Agnete Sørensdatter i Karuphus i Hølevad Sogn. Den 3. Novbr. flyttede de ind i deres ny Hjem paa Næs.

Af store Begivenheder forefaldt i den Tid, da de boede paa Næs, begge de sønderjydske Krige, som greb dybt ind i mange Forhold og overalt satte Sindene stærkt i Bevægelse; ligeledes den store Naturbegivenhed, Stormfloden d. 13. Novbr. 1872.

Jørgen Rasmussen Bang døde d. 21. Februar 1877, 81 Aar gl., og Maren Knudsdatter døde d. 19. Januar 1895, 86 Aar gl.

De havde 2 Døtre, hvoraf den yngste, Ane Kirstine Rasmussen Bang, født 24. Januar 1837, døde d. 19. Januar 1860, 23 Aar gl., og den ældste, Cecilia Rasmussen Bang, født 19. Marts 1835, blev d. 30. Oktober 1858 gift med Jens Rasmussen af Haare Mosegaard, født 27. November 1818. De havde 6 Børn, og den 20. Juli 1863 kom den næstældste, Niels Peder Jensen, født 21. Juni 1861, ud til sin Moders Forældre paa Næs at være, men døde allerede 13 Aar gl. d. 5. Juli 1874 af Mæslinger. Derefter kom den ældste, Rasmus Jørgen Jensen, født 4. August 1859, til Næs i sin Broders Sted d. 15. November samme Aar. 12-Aarsdagen derefter, d. 15. November 1886, fik han Gaarden overdraget af sin Bedstemoder og blev d. 10. December samme Aar gift med Mette Marie Hansen, født 27. Maj 1852, Datter af Jens Hansen og Hustru Ane Marie Jensdatter, Gaarden Matr. Nr. 6 i Sandager. De havde 2 Børn, Søn og Datter, men den sidste døde som Barn.

Gaardens Hartkorn efter Matrikelen af 1844 er 3 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.; i Forvejen var det 3 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 2 $\frac{3}{4}$ Alb. Dens Jordtilliggende — 37 Tdr. Land — er det samme, som det har været, siden den oprindelige Gaard blev skilt ad. Sammen med Gaarden Matr. Nr. 3 b, hvis Jordtilliggende ogsaa er uforandret, har de det samme Jordmaal, som blev tillagt den hele Gaard ved Jordudskiftningen.

En udførligere Omtale af denne Gaard og dens Beboere findes i min haandskrevne Slægtbog, hvoraf et Eksempplar er indlemmet i Landsarkivet i Odense under Navn „En vestfynsk Bondeslægt“.

Gaarden Matr. Nr. 3b.

Efter at de to Brødre, Jeppe Hansen og Anders Hansen, i Fællesskab havde købt deres Fødegaard Matr. Nr. 3 paa Næs til Ejendom d. 10. September 1829, solgte de nogen Tid efter Halvdelen af Gaardens Jord tillige med Halvdelen af dens Bygninger og Besætning til Lars Peder Larsen, Søn af Møller Lars Larsen og Hustru Ane Katrine Jensdatter i Thurup Mølle, hvor han blev født d. 19. September 1802. Han opførte saa 1830 en Gaard, som blev den vestligste her paa Næs, og ved samme Tid giftede han sig med Maren Hansdatter af Thurup, født 1804. De havde 9 Børn, hvoraf de 2 døde som smaa. Lars Peder Larsen døde efter et kort Sygeleje d. 24. November 1844, og hans Kone døde d. 26. November 1875. — Et Aars Tid før sin Død havde hun overdraget Gaarden til sin Søn Peder Larsen, født 9. Juli 1838, død d. 21. September 1914. Han blev d. 3. November 1876 gift med Ane Kirstine Pedersen af Mygind, født d. 27. August 1845, død d. 7. Februar 1896. De havde 2 Sønner og 1 Datter, hvoraf kun den ældste Søn, Lars Peder Larsen, overlevede Faderen. Han er født d. 28. Juli 1877 og fik sin Fødegaard overdraget ved samme Tid, som han d. 16. November 1907 blev gift med Ane Katrine Andersen, født i Thurup d. 12. Februar 1872. De har en Datter.

Gaardens Jordtilliggende er det samme, som det hele Tiden har været. Dens Hartkorn efter Matrikelen af 1844 er 3 Tdr. 6 Skp. 2½ Alb.

Indtil henved 1870 skulde Beboerne i denne Gaard aabne og lukke 7 eller 8 Led, naar de skulde uden for Næs Bygrænse ad den alfare Vej, hvad jo kunde være meget besværligt, især naar man var kørende. Ledet gennem Hegnet mellem Markerne til Gaarden Matr. Nr. 2 og Bolstedet Matr. Nr. 4 nordnordvest for „Stenshøj“ kaldtes „Krogledet“.

I Sammenhæng hermed kan anføres, at mindst til 1876 var der 3 Led over den offentlige Vej gennem Orelunds Mark, ét ved Filsbusene, ét ved det sydvestlige Hjørne af Granskoven og ét ved Bækhuset. Endnu mange Aar efter, at Ledene var taget bort, stod Ledpælene — store Stenpæle — de nævnte Steder.

Bolstedet Matr. Nr. 4

er opført fra først af 1788 eller vel snarere 89. Sagnet har fortalt, at Stedet i gammel Tid skulde være flyttet ud fra Sandager, hvor det laa i Nærheden af Kirken; men hvornaar *det* havde været, vidste ingen.

Ved at gennemse de gamle Fæsteprotokoller i Brahesborg Godsarkiv for at skaffe Oplysninger om min egen Gaard, traf jeg paa følgende Fæstebrev, som giver fuld Besked om, hvor Stedet laa i Sandager, og om dets Tilblivelse paa Næs:

Jeg Carl Adolf Greve af Rantzau til Rosenvold, Asdal og Hammelse, Herre til Brahesborg, Barløsegaard og Orelund, gør vitterligt at have stæd og fæst, ligesom jeg og hermed stæder og fæster til ung Karl Hans Hansen, barnefødt paa Grevskabet Wedellsborg og for hvis Gods han har tjent 12 Aar Landsoldat, et mig tilhørende Hus eller Bolsted i Sandager Sogn og By, som Hans Hjulmand sidst i Fæste havde og fradøde, samme Bolsted staar for Hartkorn ny Matrikul Ager og Eng 1 Td. 2 Skp. samt af Hølevad Kirkejord 3 Fdk. 1 Alb.³⁾, hvilket Bolsted foranvænte Hans Hansen maa tiltræde, nyde, bruge og i Fæste beholde sin Livstid paa de Konditioner, at han deraf aarlig og i rette Tid erlægger alle kongl. Kontributioner, som enten er eller herefter maatte vorde paabudne. I Landgilde og Hovningspenge svares til hvert Aars 1. Maj 7 Rdl. 10 Sk.

Men i Betragtning af, at Stedets Bygninger er overladt til Skole og Degnebolig for Sandager og Hølevad Sogne og ved Fællesskabets Ophævelse paataget mig at bygge igen dette Sted paa Næs i sine der udlagte Jorder, saa har Hans Hansen til saadan Ende ved gjorde Akkord paataget sig at opsætte denne Bygning for egen Regning og selv at tillægge alt Tømmer og Brædder med videre, naar undtages Egeundertømmer, som han frit nyder med anden mere Fordel, alt efter den derover gjorde Akkord, hvorimod Indfæstningen af mig eftergives imod, at Hans Hansen i alle Maader opfylder alle Pligter paa sin Side, som ved denne Bygning er afhandlet og talt. Dernæst at holde Jord og Underskov ved Lige og i god Stand, intet deraf i nogen Maade til Upligt at bruge, retter sig for det øvrige efter hans kongl. Majestæts allernaadigste Lov og Forordninger, er mig og Fuldmægtig hørig og lydig, alt under dettes Fortabelse. Dets til Bekræftelse under min Haand og Signete.

Brahesborg, d. 24. November 1788.

C. A. Rantzau.

³⁾ Samme Hartkorn, 1 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., stod Stedet for til 1844.

Foranstaaende Fæstebrev fortæller altsaa, at det nuværende Hus Matr. Nr. 3 i Sandager, som ligger tæt op til den østre Side af Kirkegaarden, er bleven overladt Sandager Hølevad Sogne til Skole og Degnebolig 1788, hvad det vedblev at være til 1907, da der blev bygget en ny Skole og Degnebolig i det nordøstlige Hjørne af den Jordlod, som hørte til den gamle Degnebolig, og denne solgtes derefter samme Aar til privat Brug. Som Degnebolig stod den for 6 Skp. 2½ Alb. Hartkorn.

Den i Fæstebrevet nævnte Hans Hansen var fra Ørslev, og i Kirkebogen betegnes han som Tømmermand. Han blev gift d. 13. Februar 1789 med Kirstine Karstensdatter, der var Enke efter den Hans Hjulmand, som havde Stedet, da det laa i Sandager, og som blev begravet d. 28. Juli 1788.⁴⁾ Hans Hansen, som havde Stedet paa Næs, døde d. 7. November 1828, 81 Aar gl., og Kirstine Karstensdatter døde d. 27. Juni samme Aar, 72 Aar gl. — Forinden havde de overladt Stedet til deres Søn, Hans Karsten Hansen, døbt 14. August 1796. Han blev d. 6. Maj 1820 gift med Karen Andersdatter, døbt d. 30. Marts 1783, Datter af Anders Larsen og Gertrud Jensdatter i Gaarden Matr. Nr. 2 paa Næs.

Hun døde d. 15. Februar 1822, 39 Aar gl., og sidst i Juni samme Aar giftede Hans Karsten Hansen sig med Maren Madsdatter, Datter af Gmd. Mads Jensen og Hustru Ane Larsdatter i Emtekær. De byttede Stedet hen til Husmand Peder Jørgensen i Favrskov. Han var født i Ørsbjerg, og hans Kone, Karen Jensdatter, var født i Favrskov. De havde kun 1 Barn, en Søn, Hans Jensen Pedersen, født 15. Marts 1839, der under Krigen 1864 døde som Sygepasser paa et Lasaret i København den 15. Juni. I hans Sted kom Peder Jørgensens Søstersøn, Peder Knudsen, født i Ørsbjerg d. 30. April 1838, d. 7. September 1864 til Næs, efter at han faa Dage før var kommen hjem fra Krigen, som han ved 18. Regiment havde deltaget i fra først til sidst. (Danevirke, Dybbøl og Als.) Peder Jørgensen døde d. 7. November 1870, 63 Aar gl., og hans Kone, Karen Jensdatter, døde d. 10. November 1873, 78 Aar gl. — Før deres Død havde Peder Knudsen over-

⁴⁾ I Følge Brahesborg Fæsteprotokol blev det Bolsted, som laa tæt øst for Sandager Kirkegaard og senere blev udlagt til Skole og Degnebolig, 1782 fæstet til Hans Hansen Hjulmand, født i Sandager, som forud havde havt et Hus i Fæste af Sandager Præstegaard. — Præsten Peder Terpager skriver i Kirkebogen: 1788, d. 28. Juli begravet Hans Hansen Hjulmand i Sandager, som byggede min Præstegaard, 45 Aar gl. — Stuehuset i den gamle Præstegaard, som brændte den 29. April 1897, bar Terpagers Navn og Aartallet 1783.

taget Stedet, som ved 1870 var købt fra Brahesborg fra Livsfæste til Arvefæste, og d. 10. November 1865 var han bleven gift med Kirsten Madsen, født i Hjerup d. 12. August 1835, død 14. Juni 1906. De havde 8 Børn, 3 Sønner og 5 Døtre, hvoraf 2 Døtre døde som smaa. Peder Knudsen døde d. 5. Maj 1926, 88 Aar gl. — Han var aands- og legemsfrisk til det sidste og talte især gerne om sine Oplevelser i Krigen, hvoraf han endnu i sin høje Alder kunde huske alle Enkeltheder. — 1918 blev Stedet købt fra Arvefæste til ren Ejendom, og omtrent samtidig overlod Peder Knudsen det til sin Datter, Ane Knudsen, født 29. August 1874, som lever ugift.

Stedets Jordtilliggende er uforandret siden Udskiftningen, og dets Bygninger er ligeledes de samme, som blev opført 1789, fire sammenbyggede Længer af stærkt Egebindingsværk med Straa-tag. Stuehuset mod Vest. Stedets Hartkorn er efter Matrikelen af 1844 = 1 Td. 2 Skp. 0 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb.

Ved Stormfloden d. 13. November 1872 gik Vandet midt op i Gaardet og ind i de 2 Lader og fyldte ligeledes Brønden med Saltvand, foruden at det gjorde en Del anden Skade.

Ole Hansens Hus.

Langs hele den sydlige Side af Sandager og Næs Mose og Noret har der i gammel Tid strakt sig et, som det synes, næsten sammenhængende Skovbælte, hvoraf der nu kun er Levninger tilbage; men Navnet „Skovlod“ bruges endnu til flere af Markerne, selv hvor Skoven har været ryddet bort i mange Aar. Skovloden til Gaarden Matr. Nr. 1 paa Næs er delt til 2 Huse, som begge ligger midt ud for Noret, hvor deres Jord støder til, og hvoraf det østlige er opført 1847 og hører endnu som Fæste under Gaarden, hvorfor det ikke har eget Matr. Nr. eller Hartkorn. — Den første Indehaver af dette Hus var Peder Nielsen, født i Filshusene i December 1798, gift med Maren Hansdatter, Datter af Gmd. Hans Hansen og Hustru Ane Katrine Andersdatter i Husby, hvor hun var født 1812, og med hvem han havde 3 Sønner og 1 Datter. — Peder Nielsen døde d. 8. Februar 1855, og d. 15. December samme Aar giftede Enken sig med Lars Jørgensen af Favrskov, født 1822, og da han døde d. 4. April 1860, giftede hun sig for tredje Gang d. 20. Oktober samme Aar med Hans Johansen Andersen fra Baagø, født 1818 eller 19. Han døde d. 19. Februar

1890, og Maren Hansdatter døde d. 7. Marts 1888. — 1882 overlod de Huset til Datteren Ane Katrine Nielsen, født 12. Maj 1854, død d. 4. September 1910, som den 4. November 1882 blev gift med Ole Hansen, født i Sønder-Aaby d. 7. Juli 1856, som har Huset endnu (1933). De havde 3 Sønner. — Den første Mand, som havde Huset, var Skræder, de andre 3 har drevet Væverhaandværket.

Huset Matr. Nr. 1 e.

Det vestlige af de ovennævnte 2 Huse, som er bygget paa „Hans Buchs Skovlod“, er fra først af opført 1856. — Husets første Beboere var Murer Hans Rasmussen, født i Hjorte 1813, og Hustru Ane Marie Klausdatter, Datter af Væver Klaus Hansen og Hustru Marie Larsdatter i Sandager, hvor hun var født d. 27. September 1807. De blev gift d. 10. December 1842 og boede, indtil de flyttede ud i deres ny Hjem, i det østligste af de 3 Huse, som ligger paa Næs Mose ved den sydvestlige Side af Orelund Skov. „Hans Murmester“ var en høj, statelig Mand og skal efter sin Tid have været en meget dygtig Murer. Der kendes endnu mærkelige Fortællinger om alt det Arbejde, som han kunde naa at udføre i kort Tid. Men det var ingen let Sag at være Haandlanger hos ham; i Regelen skulde der være to, som endda havde fuldt op at gøre. Han døde d. 6. Februar 1873, efter at hans Kone var død d. 3. Marts 1868. Sidtsnævnte Aar, d. 14. Juni, blev deres Datter, Birte Marie Rasmussen, født 20. Marts 1843, gift med Rasmus Hansen, født 22. September 1836, og samtidig overtog de Huset. De havde kun 1 Barn, en Søn, som døde i 16—17 Aars Alderen d. 5. Juli 1885. — Rasmus Hansen døde d. 8. Juni 1903 og Birte Marie d. 11. Maj 1923.

1902 overlod de Huset til Niels Hansen Storm, født i Barløse Torp d. 8. April 1872, gift d. 31. Oktober 1902 med Maren Kirstine Hansen, født i Lundager d. 19. Oktober 1876. De har haft 2 Sønner og 1 Datter, hvoraf den ene Søn døde ved Konfirmationsalderen. Samtidig med, at de overtog Huset, blev det købt til Ejendom fra Gaarden Matr. Nr. 1.

I disse Skovlodder er der under Plovfuren stødt paa gamle Ildsteder, omsatte med Sten, der bar tydelige Mærker af Ildens Paavirkning og omsluttede Kul og Aske. — Om det er Minder fra Oldtidsfolket, eller det er Kogesteder fra senere Krige, naar der blev holdt Kystvagt, kan vel ikke afgøres.

Gaarden Matr. Nr. 13 af Sandager, som ligger paa Næs.

Da Svenskerne drog herfra efter at have holdt Fyn besat 1658—59, saa det alle Vegne sørgeligt ud, saaledes ogsaa i Sandager, hvor i Følge samtidige Beretninger det meste af Byen laa i Ruiner. Tid efter anden blev de ødelagte Gaarde bygget op igen paa én nær, som en Anders Hansen den Gang var Fæster af under Assens Provsti, og som laa, hvor nu Huset Matr. Nr. 18 ligger, og hvor ligeledes Huset Matr. Nr. 19 laa tæt op til Gaden og var sammenbygget med det førstnævnte, til det blev flyttet ud til Næs Bygrænse i Foraaret 1872. Disse to Huses hele Bygningsform og høje Ælde bar Vidne om, at de var Levninger af den Gaard, som laa paa dette Sted, da den blev lagt øde i Svenskekrigen. Sagnet har fortalt, at Svenskerne brød en stor Del af Gaarden ned og bar det over til den nærliggende Gaard, nuværende Matr. Nr. 11, hvor de brugte det til Vagtild. I denne Gaard skal der nemlig under Svenskernes Ophold her paa Fyn have været Vagstue. Maaske der her fra har været sat Vagtposter ud ved det den Gang og langt senere tæt nordvest for Gaarden værende Vadested „Sandvad“, hvor Folk, som kom fra Næs og den vestlige Del af Sandager By („Krogen“), skulde over, naar de vilde lidt uden for Hjemmet, og hvor ligeledes Beboerne fra den østlige Del af Sandager By skulde over, naar de skulde ud til Fællesjorden vest for Byen eller havde andre Ærinder til den Side. Men i den urolige Krigstid kunde der jo ogsaa være andre at have Øje med end Beboerne paa de nævnte Steder, enten de saa kom øst eller vest fra.⁵⁾

Den forannævnte øde Gaard, der langt ned i Tiden benævntes „Anders Hansens Ødegrund“, fik Præsten Jørgen Bang i Sandager Skøde paa af Magister Knud Landorf i Odense d. 1. November 1673. (Fynbo Landstings Skøde- og Panteprotokol.) Denne Jord maa vel saa være kommen fra Præstegaarden igen efter Jørgen Bangs Død 1676; thi ved Skyldsætningen 1688 hører den til

⁵⁾ Sandvad i Sandager By har været et af de mange Vadesteder, hvor der i gammel Tid ingen Bro var over et Vandløb, hvor dette gik tværs over en Vej, men hvor Kørslen foregik i Vandet, medens der ved Siderne var lagt store Sten til Brug for Fodgængere. Saadanne Sten har ved Midten af det nittende Aarhundrede været taget op ved den søndre Side af Sandager Gade i en temmelig lang Strækning paa det nævnte Sted, hvor der desuden senere er paaført en Del Fyld. Hvornaar Vadestedet er bleven afløst af en Bro, vides ikke; men indtil Vinteren 1919—20 var der ved den nordre Side et Kær, „Gadekær“, der tillige tjente som Branddam for Byen, og af Tid benævntes „Sandvad“. Ved en stærk Vandafgravning fra de

Assens Amtstue og senere til Ryttergodset. Men d. 14. Februar 1719 skøder Frands Joachim von Dewitz til Frederiksgave til Jakob Hvalsø, Sognepræst for Sandager-Holevad, den øde Gaards Jord i Sandager, „som Anders Hansen tilforn har havt“, gl. Hartkorn (1664) 10 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk. — nyt Hartkorn (1688) 6 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Von Dewitz havde nogle Aar før faaet Gaarden overdraget af Kongen. (Fynbo Landstings Skøde- og Pante-protokol.)

Efter et Par Fæstebreve, som opbevares endnu, fæster Præsten Jakob Hvalsø i Sandager den 7. Novbr. 1749 en ham tilhørende Gaard i Byen til en Mand ved Navn Hans Jørgensen, og d. 12. Juli 1753 fæster Jakob Hvalsøs Enke, Elisabet Marie Bang, den øde Gaards Jord i Sandager, „kaldet Anders Hansens Ødegrund“, til „min Bonde Hans Jørgensen i Sandager“. Dog forbeholdt hun sig lidt af Gaardens Tilliggende, deriblandt de to sammenbyggede Huse paa Gaardspladsen, hvoraf hun brugte det ene til Enkesæde for sig selv, og døde her d. 22. Februar 1778 i sit 86. Aar.

I en 40 Aar blev de 2 Gaarde dernæst drevne sammen; men ved Udskiftningen fra Jordfællesskabet i Sandager og Næs 1787—88 blev en stor Del af de 2 sammenlagte Gaardes Jorder udlagt paa Næs, hvorpaa der 1792 blev bygget en ny Gaard ud for Noret, kaldet „Sandagergaard“ og har nu Matr. Nr. 13 af Sandager. Det var jo saaledes egentlig den øde Gaard i Sandager, som her stod frem igen paa Næs. — Efter Adskillelsen stod hver af Gaardene for $5\frac{1}{2}$ Tønde Hartkorn og hørte under Wedellsborg, som havde tilkøbt sig den samlede Gaard i Sandager, vistnok 1778. — Begge Gaardene blev bortfæstet til 2 af Hans Jørgensens Sønner. Jørgen Hansen fik Gaarden i Sandager og Hans Hansen Gaarden paa Næs, men ingen af dem levede mange Aar efter. Jørgen Hansen blev begravet d. 11. Februar 1803, og Enken, Birte Katrine Andersdatter, født i Hjorte d. 13. Februar 1774, død

lavtliggende Marker nord for Sandager By og de tilstødende Thorup Marker blev det gamle Vandløb den nævnte Vinter sænket saa dybt, at det kom under Gadekærets Bund, saa at dette blev helt tørt, og tillige blev der paaført en Del Fyld. Den østre Del blev lagt til Gaarden Matr.-Nr. 11 og plantet med Skov, og den vestre og større Del til Gaarden Matr.-Nr. 8 og lagt til dennes Have. Mange af de Sten, som sidder i den nordre Side af den opfyldte Vej, er sikkert Gangsten fra det gamle Vadested. — Dæmningen ved den østlige Ende af Aborre Minde er rejst 1913—14, og dens Højde er beregnet efter Vandstanden d. 13. Novbr. 1872, da Stranden stod højt op i Sandvad og nær op til Gaarden Matr.-Nr. 11.

19. Oktober 1825, giftede sig d. 4. April samme Aar med Kristian Jørgensen fra Favrskov. — Hans Hansen, som fik Gaarden paa Næs, blev begravet d. 25. Juli 1796, 40 Aar gl. Han var ugift, og efter hans Død fik hans Broder, Jakob Hansen, Gaarden. Han blev døbt d. 3. December 1758, og d. 30. Marts 1801 blev han gift med Karen Pedersdatter, Datter af Peder Jensen og Karen Larsdatter i Gaarden Matr. Nr. 2 i Stubberup. Hun var født d. 21. Januar 1779 og døde d. 25. November 1827, henved 49 Aar gl. — Jakob Hansen døde d. 9. Maj 1847 i sit 89. Aar. I daglig Tale gik han al Tid under Navnet Jakob Nygaard (af den ny Gaard). De havde 3 Sønner og 4 Døtre, hvoraf kun 1 Datter overlevede Faderen. Jakob Nygaard, som skal have været en meget agtet og afholdt Mand, er bleven kendt ikke mindst ved den tunge Tilskikkelse, der ramte ham som gammel Mand, idet begge hans dalevende Sønner, Peder Jakobsen, født 18. August 1808, og Hans Jakobsen, født 30. December 1813, døde samtidig d. 29. Juli 1834 af Hede. Det var i den Tid almindeligt, at Folk hjalp hinanden med et og andet Arbejde, naar Lejlighed gaves. Peder var saaledes den Dag hos Jørgen Pedersen paa Næs (Matr. Nr. 2) at hjælpe dem med at høste Rug (i Toften), og Hans var hos Skolelærer Kreiberg i Sandager, ligeledes for at høste Rug. Hen paa Eftermiddagen blev de pludselig syge og begge i samme Time kørt døde til deres Hjem, som de sunde og raske havde forladt om Morgenen. Efter hvad Folk, som havde levet i den Tid og kunde huske Begivenheden, har fortalt, gjorde den mærkelige og sørgelige Tildragelse et stærkt Indtryk her paa Egnen, og der var en almindelig Medfølelse med den gamle, haardt prøvede Fader, der, efter Sigende, gik frem og tilbage i Stuen, hvor hans Sønner laa, og vred sine Hænder, saa det knagede i dem. Den 2. August blev de to unge Karle jordet paa Sandager Kirkegaard. — Jakob Nygaard har været omtalt som en gudfrygtig Mand, der var godt kendt med sin Bibel, og naar nogen senere over for ham førte Talen hen paa hans Sønner, skal han al Tid have brugt Jobs Ord: „Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet.“⁶⁾ En Datter, Karen

⁶⁾ Sommeren 1834 skal have været ualmindelig varm, navnlig i Høsten, og for mange Aar tilbage, naar Talen faldt om hede Somre, kunde man tit høre gamle Folk udbryde: „Nej, den Sommer, da Jakob Nygaards Sønner døde, da var det hedt.“ — Ikke saa faa Steder høstede man om Natten, da det ikke var til at holde ud om Dagen. — Den 31. Juli døde ligeledes under Høstarbejde en 27-aarig Karl, Iver Andersen fra Bækagerhuset, som tjente i Rabøl. Han blev begravet paa Holevad Kirkegaard d. 3. August.

Jakobsdatter, som var født d. 19. November 1804 og efter Bestemmelsen skulde have haft Gaarden, døde d. 24. Februar 1836, og nu var der kun en Datter, Ane Jakobsdatter, tilbage. Hun var født d. 20. Januar 1818, blev d. 22. Oktober 1836 gift med Jens Jensen, Søn af Jens Larsen og Maren Jørgensdatter i Thorup, hvor han blev født d. 15. December 1809. Han var først forlovet med den ældre Søster, som døde. Jens Jensen og Ane Jakobsdatter havde 2 Sønner og 2 Døtre, hvoraf en Søn og en Datter døde som smaa. Jens Jensen døde d. 29. Marts 1855 og Ane Jakobsdatter d. 31. Maj 1888. I Foraaret 1876 afstod hun Gaarden til sin Søn Jens Peder Jensen, født d. 21. Juli 1842, gift d. 1. Juni 1876 med Maren Kirstine Pedersen fra Bæring, født d. 12. Januar 1844, død d. 2. Juli 1894. De havde 2 Sønner og 2 Døtre. — Jens Peder Jensen døde Nytaarsdags Aften 1917, ramt af et Hjerteslag. Han var lige kommen hjem fra et Besøg hos deres Nabo, Lars Peder Larsens, og sad paa en Stol i Køkkenet og samtalede med sin Sønnekone, hvis Mand paa den Tid var indkaldt til Sikringstjeneste paa Sjælland under den store Verdenskrig, da han pludselig sank sammen og var død. — Førend sin Død havde han overladt Gaarden til sin Søn Ejler Jensen, født d. 15. Januar 1883, gift d. 25. Juni 1910 med Kristine Nielsen, Datter af Gmd. Søren Nielsen og Karen Jensen i Husby, hvor hun blev født d. 12. Juni 1885. Hun døde d. 10. Januar 1923. De havde 4 Sønner.

Gaarden, som har det samme Jordtilliggende, som da den blev oprettet 1792, var Fæste under Wedellsborg til 1916, da den blev købt til Ejendom. Dens Jordtilliggende er det samme, som det hele Tiden har været, og dens Hartkorn er efter Matrikelen af 1844 = 5 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. $\frac{7}{8}$ Alb.

Paa Næs Mose ligger 4 Huse, som er opførte paa Mosemaal, tilhørende Gaardene Matr. Nr. 1, 2, 3a og 3b. — Af de 3 Huse, som ligger langs den sydvestlige Side af Orelund Skov, er det østligste opført fra først af 1823 og tilhørte Gaarden Matr. Nr. 1, til det 1904 købtes til Ejendom og har Matr. Nr. 1f. Huset brændte om Aftenen d. 22. Oktober 1846, men opførtes igen paa samme Sted. — Det vestligste af de 3 Huse er bygget fra først af 1846 og tilhører Gaarden Matr. Nr. 3b. — Det midterste tilhører Gaarden Matr. Nr. 2 og er bygget ved 1830. Disse Huse hører jo i geografisk Henseende egentlig ikke til Næs, hvorimod dette vel kan siges om et Hus, som ligger paa et Mosemaal, der tilhører

Gaarden Matr. Nr. 3a og er i Sammenhæng med den øvrige Næs-Jord. — Dette Hus er bygget 1831 og blev samtidig fæstet til Rasmus Henriksen, hvis Kone hed Margrete. 1852 overlod de Huset til Karl Nielsen fra Smejrup, hvor han var født d. 21. Maj 1818. Hans første Kone, Ane Katrine Pedersdatter, døde d. 6. November 1864, 47 Aar gl. Et halvt Aar efter, d. 6. Maj 1865, giftede han sig med Ane Marie Hansdatter, født i Barløse d. 23. Marts 1826. — Karl Nielsen, som ved 2. Forstærknings-Jægerkorps havde taget Del i den sønderjydske Trearskrig og været med i Slagene ved Frederits og Isted og i mindre Forpostkampe ved Danevirke og ellers i hele sit Liv været en ærekær og ihærdig Arbejder, døde d. 31. Maj 1894, og hans anden Kone døde d. 7. April 1899.

Siden deres Tid har Huset ikke været bortfæstet, men lejet ud til adskillige. Den nuværende Lejer, Murer Anders Jørgen Pedersen, født paa Lange Mose d. 25. Oktober 1863, har boet i Huset siden Maj 1908. Hans Kone, Marie Sørensen, er født i Gamtofte d. 29. Maj 1868. De har 4 Børn, 3 Sønner og 1 Datter.

Den 13. November 1872 steg Stranden op til Husets Vinduer og gjorde stor Skade baade ude og inde.

Udsigt fra Stenshøj paa Næs. 1920. Stedet Matr. Nr. 4 med Noret i Baggrunden.